

Õpime üritusi kirjutama!

Maire Raadik

eesti keele instituudi vanemkeelekorraldaja, ÕSi toimetaja

Suure ja väikese algustähe omandamiseks tuleb koolikäijal pähe õppida üle tosina nimetusobjektide rühma, alustades kohtadest ja isikutest ning lõpetades autasude ja üksiksõidukitega. Enamiku rühmade puhul on omad kindlad reeglid: kus on ette nähtud suur-, kus väiketäht, kus jutumärgid, ning kuidas nad omavahel kombineeruvad. On see otstarbekas? Võib ju tõesti olla, et nimetusobjektide kaupa on kergem algustähe asjus orienteeruda: tuleb ainult määrata, kas jutt käib nt kaubast või taimesordist, ning siis vaadata, kuidas on konkreetses rühmas reeglid seatud. Ometi on objektirühmi, kus see mudel päris hästi ei tööta, üks seesuguseid on üritused. Viga ei ole siiski reeglis, vaid ürituste maailma keerukuses.

Pilk ajalukku

1930. aastate keelekäsiraamatud ei tee ürituste nimetamisest veel numbrit, st ei nimeta neid eraldi üldse. Esimesed põhjalikumad õpetused ilmuvad 1960. aasta „Õigekeelsuse sõnaraamatus“ ning 1964 Tartu ülikooli „Eesti keele grammatika“ I osas. Neis seisab, et üritusi tuleb kirjutada nagu üldnimesid, st väiketähega; suure tähega on ainult üritusenimetustes ette tulevad pärisnimed, näiteks kohtade ja asutuste nimed. 1976. aasta „Õigekeelsussõnaraamatu“ ilmumise ajaks on pilt läinud mitmekesisemaks ning reegel seetõttu hargnenud kolmeks: üritusi võib kirjutada nagu üldnimesid (mis oli ka varasema reegli tuum), kuid peale selle võib neid kirjutada ka nagu nimesid ja kolmandaks, nagu pealkirju. Praegusajal näibki olevat kaks peamist küsimuskohta: kas igal üritusel on ikka nimi, mida suurte tähtedega kirjutada, ning millal panna nime ümber veel jutumärgid ja millal mitte.

Keskmine keelekasutaja küll üritusi kirjutades väiketähte eriti valida ei taha. Võtke ja otsige näiteks võrgus üles oma kodulinna või -maakonna

ürituste¹ kalender ja tõenäoliselt veendute, et ürituste kirjutamisel on nimetuse laadist olenemata eelistatud ikka suurtäht. Sama suurtähesoov avaneb eesti keele instituudi keelenõuandjaile küsijaid kuulates, ja mis eriti üllatav, ka keeleteoimkonna 2013. aasta soovitusel keeleteoimetajatele².

Põhjus on küllap selles, et piir päris- ja üldnime vahel ei ole alati terav. Pärisnimi on individuaalne, omane üksikule, üldnimi on aga üldine, omane nähtuste liigile. Miks siis ei võiks nt *XXVII laulupidu* või *Jüri Jaansoni kahe silla jooksu* kirjutada suure tähega nagu nimesid? On need ju üht kindlat üritust tähistavad keelendid ja seetõttu nagu pärisnimed. Vastuse sellele küsimusele leiame samast ajast, kui üritusenimetused üldse reeglitesse ilmusid: „Kõikide nende päris- ja üldnimede piirialal esinevate sõnade ortograafia on kujunenud vastava traditsiooni põhjal, kusjuures määrav on olnud tendents ühtlustada vastavate tähendustega sõnarühmade ortograafiat (kui näiteks *pühapäev* ja *jaanipäev* või *suusakross* ja *rajooni laulupidu* on väikese algustähega, miks siis *rahvusvahelist naistepäeva* või *seitsmendat rahvusvahelist mikrobioloogide kongressi* märkida suure algustähega).“ (Eesti keele grammatika 1964: 157) Just seda põhimõtet järgides kirjutame *XXVII laulupidu* (võrdle *aiapidu*, *sünnipäevapidu*) ning *Jüri Jaansoni kahe silla jooks* (võrdle *takistusjooks*, *pikamaajooks*).

Igal üritusel ei ole nime

Tähtis on meeles pidada, et igal üritusel ei ole nime, mida suure tähega kirjutada, ega peagi olema. Sellised nimetused tunneme ära nende kirjeldavast laadist, nad iseloomustavad näiteks ürituse 1) eesmärki (*mälestuskontsert*, *meistrivõistlused*, *valiktorniir*), 2) aineala (*maamess*, *südamenädal*, *kalaalat*, *õudus- ja fantaasiafilmide festival*), 3) osavõtjaskonda (*tudengipäevad*, *teadlaste öö*, *täiskasvanud õppija nädal*, *meeste tantsupidu*), 4) ulatust (*üldlaulupidu*, *üle-eestiline ettevõtlusnädal*, *soome-ugri rahvaste maailmakongress*), 5) toimumise aega (*kevadnäitus*, *emadepäeva kontsert*, *jüriöö jooks*, *mardilaat*) või 6) kohta (*rannajooks*, *vanalinna päevad*) vms.

¹ Võib juhtuda, et uuemal ajal peate seda infot otsima „sündmuste“ alt. Oma süü võib siin olla eksiarvamusel, nagu tähendaks inglise *event* alati ja ainult 'sündmust' ja mitte 'üritust'.

² Emakeele Seltsi kodulehel <http://www.emakeeleselts.ee> avaldatud tekst ei kuulu toimkonna otsuste hulka.

Kuidas tunda ära nimetusi, mille kirjutamisel piisab väiketähest? Üks hea nõks on proovida nende iseseletavust. Nimetustest nagu *Pärnu* või *Saaremaa ooperipäevad* on kohe selge, et jutt käib Pärnus või Saaremaal peetavast muusikaüritusest. Kuid näiteks *Promfesti* või *Birgitta* puhul ei saa ainuüksi nime järgi öelda, et needki on ooperiüritused. Esimesed on nimetused, kus suure tähega käivad ainult kohanimed, teised aga nimed.

Kirjeldavat laadi üritusenimetuste põhjaks on harilikult sõna, mis osutab ürituse liigile, nagu *võistlus*, *turniir*, *kongress*, *konverents*, *seminar*, *pidu*, *kontsert*, *festival*, *näitus*, *laat*, *mess*. Seekõrval on üritusenimetustes näha ka teistsuguseid põhisõnu: *päev*, *öö*, *nädal*, *kuu*, *aasta*, *kevad*, *talv* jts³. Need sõnad ei tähenda algselt üritust, kuid neid on hakatud selles tähenduses kasutama. Näiteks *Tallinna päev* kui *Tallinna aastapäeva üritused*, *merekultuuriaasta* kui *aastane mereürituste sari*, *teadlaste öö* kui *üleeuroopaline teadusfestival*, *Nõmme kevad* kui *Nõmme kevadpidustused*.

Niisuguseid liigisõnu on nimetatud kujundlikeks ja kujundlikkus võib olla ka tegur, mis kallutab kirjutajaid käsitama neid nimena (Eesti keele grammatika 1993: 374). Küllap on sama mõelnud emakeele seltsi keeletoimkonna soovituskoostaja, kui on pidanud võimalikuks kirjutada nt *Pärnu Päev* või *Tekstipäev* pro *Pärnu päev* ja *tekstipäev*. Kuid kas selline mõõndus ei aja niigi keerulist pilti veel keerulisemaks? Tulgem tagasi 1964. aasta grammatika õpetuse juurde ning tõdegem, et sarja ühtsuse huvides oleks siiski otstarbekam väiketäht: *Pärnu päev* nagu *Pärnu aastapäeva pidu*, *tekstipäev* nagu *tekstikonverents* või *tekstiuurijate konverents*. Seda joont on üritusenimetuste reeglistuses hoidnud ka eesti keele instituudis 2019. aastal valminud õigekeelsuskäsiraamatu koostajad.

Millal nimi, millal pealkiri?

Osale üritustele on pandud nimed: *Birgitta festival*, *Pimedate Ööde filmifestival*, *rahvusvaheline kirjandusfestival Prima Vista*, *üliõpilaste laulu- ja tantsupidu Gaudeamus*, *Erna retk*, *kaitseväe suurõppused Kevadtorm* ja *Siil*, *matemaatikavõistlus Känguru*, *Rukkilillemängud*, *Teemantliiga* (kergejõustikuvõistluste sari), *haridus- ja infomess Intellektika*, *noorte infomess Teeviit*, *noortekonverents Lahe Koolipäev*. Need on rohkem või vähem

³ Aega näitavate sõnade kõrval on üritusenimetustesse tekkinud ka kohta näitavad, nt Haapsalus peetav tänavatoidufestival „Maitsete promenaad“ või Toila kandi stiilipidu „Oru pargi promenaad“.

tinglikud tähised, millest enamiku põhjal ei saa teha järeldusi ürituse sisu kohta. Nt *Pimedad Ööd* võiks vabalt olla ka kirjandus- või teatrifestival või kaitseväge õppus. Nimede kirjutamisel on tähtis tunda ära liigisõna, mida on tavaks märkida väikese tähega. Ses mõttes käivad üritusenimed sama jalga kohanimedega: nagu kirjutame *Vaikne ookean* või *Hea Lootuse neem*, nii ka *Erna retk* või *Pimedate Ööde filmifestival*.

Mis juhul kasutada ürituse kirjutamisel jutumärke? Kindlasti tuleks jutumärkidesse panna puhtakujulised pealkirjad, st nimetused, mis lauses nõuavad enda juurde eesandis liigisõna. Võtame näiteks noorte laulu- ja tantsupeod: kümnes pidu kandis pealkirja „Ilmapuu lävel“, kaheteistkümnes „Mina jään“. Neid nimetusi ei saa lausesse loomulikult moel siduda

PANE OMA TEADMISED PROOVILE!

Paranda kõigepealt võimalikud algustähevead ja jaga seejärel Haapsalu 2019. a ürituste nimetused kolme rühma:

- a) nimetused, mis käivad väiketähega (v.a neis olevad koha- või isikunimed)
- b) nimed, kus iga sõna käib suure algustähega
- c) pealkirjad, mis käivad jutu- märkides

- 1) Vene Laad, 2) Šoti pidu,
- 3) Haapsalu Õudus- ja Fantaasia-filmide Festival, 4) Itaalia Muusika Festival, 5) Läänemaa rahvapidu „Ilmaratas“, 6) Kreegi päevad,
- 7) Haapsalu Tšaikovski festival,
- 8) American Beauty Car Show,
- 9) Rock in Haapsalu, 10) Vana-muusikafestival, 11) Joogafestival,
- 12) Augustiblius, 13) Rannalõõts 2019, 14) Haapsalu 8. Pitsipäev,
- 15) Läänemaa Toidunädal

muidu kui eesandis liigisõna appi võttes: käisin *peol* „Ilmapuu lävel“ ja *peol* „Mina jään“ (mitte: käisin Ilmapuu Lävelil ja Mina Jäänil). Küll annaks käänta üheteistkümnenda peo pealkirja „Maa ja ilm“, nt korraldas „Maad ja ilma“. Ürituste pealkirjad tunnemegi enamasti ära sellest, et nad on lausekujulised (nt roheliste rattaretk „*Kuidas elad, Põltsamaa?*“) või muidu pikad (nt näitus „*Mood ja külm sõda*“) või lõpevad muuga kui nimetavas käändes käändsõnaga (nt mess „*Eesti ehitab*“, reid „*Kõik puhuvad*“, talgupäev „*Teeme ära*“, kampaania „*Märka inimest, mitte haigust*“, muuseumiöö „*Öös on laineid*“).

Ka siis, kui ürituse nimetus hõlmab aasta-arvu, on tavapärasem vormistada pealkirjana, nt *rahvusvaheline turismimess „Tourest 2020“* (saab vormistada ka nimena: *2020. a Tourest*), *konkurss „Eesti parim toiduaine 2019“* (saab vormistada ka kirjeldavalt: *2019. a Eesti parima toiduaine konkurss*).

Mõnikord tuleb arvestada sarja ühtsust. Kuigi nt üheteistkümnenda noorte laulu- ja tantsupeo nimetust „Maa ja ilm“ võiks eraldi võetuna kirjutada ka nimena (Maa ja Ilm, st ilma jutumärkideta ja iga sõna peale sidesõna suure

algustähega), pannakse ta samasse sarja muude pealkirjadega: „Ilmapuu lävel“, „Mina jään“, „Maa ja ilm“. Muul juhul ei maksa jutumärkide olemasolu või puudumise pärast liigselt pead murda, sest pole näiteks erilist vahet, kas kirjutada *korraldas „Gaudeamust“, „Teeviita“ ja „Intellektikat“* või *korraldas Gaudeamust, Teeviita ja Intellektikat*.

Kuhu käib ürituse järjekorranumber?

Järjekorranumber pannakse harilikult ürituse nimetuses kõige ette, selle järel tulevad ürituse ulatust või toimumiskohta näitavad sõnad: *XVI sisekergejõustiku maailmameistrivõistlused, 58. Georg Lurichi mälestusvõistlused Kreeka-Rooma maadluses, XXIX rahvusvaheline Pärnu dokumentaal- ja antropoloogiafilmide festival, 25. rahvusvaheline turismimess „Tourest 2016“, 23. rahvusvaheline filosoofiaolümpiaad*.

Kokkuvõtteks

Kordame kokkuvõtteks üle kõige tähtsama reegli: ürituste nimetused kirjutatakse väikese algustähega (v.a neis nimetustes sisalduvad kohad, isikute jm nimed). Nt *laulupidu, olümpiamängud, Rio de Janeiro suveolümpiamängud, Euroopa meistrivõistlused, kergejõustiku maailmameistrivõistlused, maijooks, sügisjooks, Tartu maraton, Muhu väina regatt, Tallinna vanalinna päevad, hansapäevad, XIV Maidla valla päev, Pärnu kohvikute nädal, Viljandi pärimusmuusika festival, arvamusfestival, juhtimiskonverents, leiutiste õiguskaitse seminar, perearstide infopäev, Eesti Vabariigi 100. aastapäeva kontsertaktus, riigikogu ~ Riigikogu XII koosseisu IX istungjärg, Lüübnitsa sibula- ja kalalaat, hea teeninduse kuu, lahtiste uste päev*.

Eesti üritustele pandud võõrkeelseid nimetusi sobib käsitada nimedena ja kirjutada vastava võõrkeele õigekirjas, nt inglispärased *Rally Estonia, Hedon Golf Cup*, muusika ja linnakultuuri festival *Station Narva*. Tavatekstis ei pea neid nimesid ka kursiivi panema, siinses artiklis on kõik näited kursiivkirjas üksnes nende esiletõstu huvides.

VASTUS

- a) vene laat, šoti pidu, Haapsalu õudus- ja fantaasiafilmide festival, itaalia ~ Itaalia muusika festival, Kreegi päevad, Haapsalu Tšaikovski festival, vanamuusikafestival, joogafestival, 8. Haapsalu pitsipäev, Läänemaa toidunädal
- b) American Beauty Car Show, Rock in Haapsalu, Augustibluus
- c) Läänemaa rahvapidu „Ilmaratas“, „Rannalõots 2019“

Viidatud kirjandus

- Eesti keele grammatika 1964 = Eesti keele grammatika I. Häälikuõpetus ja ortograafia. 2. vihik. Koostanud Paul Ariste, Arnold Kask (juhendaja), Aino Kiindok, Gerda Laugaste. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- Eesti õigekeelsuskäsiraamat 2019. Toimetaja Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. <https://keeleabi.eki.ee/vikiekSPORT/>.
- Eesti keele grammatika 1993 = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: Kiri. Trükki toimetanud Mati Erelt peatoimetajana, Tiiu Erelt, Henn Saari ja Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. <http://dSPACE.ut.ee/handle/10062/29437>.
- Õigekeelsuse sõnaraamat 1960. Toimetanud Ernst Nurm, Erich Raiet ja Magnus Kindlam. ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- Õigekeelsussõnaraamat 1976. Toimetanud Rein Kull ja Erich Raiet. Koostanud Tiiu Erelt, Rein Kull, Valve Põlma, Kristjan Torop. ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus. <http://portaal.eki.ee/dict/qs76>.

Loe lisaks

- Tiina Leemets. Kui kaua kestab öö? – Postimees. Arvamus ja Kultuur 17.12.2016. <http://portaal.eki.ee/meedia/1894.html>.
- Maire Raadik. Lugu „ärakaotatud“ jutumärkidest. – Keelenõuanne soovitab 4. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2008, lk 171–173. <https://keeleabi.eki.ee/pdf/164.pdf>.
- Maire Raadik. Jooksunimetused. – Eesti Keele Instituudi keelenõuanne 06.03.2017. <https://keeleabi.eki.ee/?leht=8&id=357>.

OK